

Herman Wijffels (1942) was onder meer topman van de Rabobank. Ook was hij bewindvoerder bij de Wereldbank. Nu is hij co-voorzitter van de Worldconnectors.

Beste Annick,

Duurzame ondernemers, cultural creatives: zij stemmen ons optimistisch. Toch is er ook een grote groep die weinig opheeft met duurzaamheid. Zo bleek uit recent onderzoek dat de meerderheid van de 15- tot 23-jarigen duurzaamheid onbelangrijk vindt. Dit terwijl zij straks de kar moeten gaan trekken. Hoe krijgen we hen mee? Door hen aan te spreken op hun verstand? Of is via het gevoel beter? Zelf had ik een bewustzijnsomslag nodig om mijn leven meer op duurzaamheid te richten. Een *tipping point*, zogezegd. Dat ontstond toen ik aan het hoofd van de Rabobank kwam, in 1986. Ik voelde me uitiem verantwoordelijk voor de activiteiten van de bank en de weerslag ervan op maatschappij en milieu. Dat werd heel concreet met het mestprobleem dat toen speelde. Het mestoverschot leidde tot vervuiling van het grondwater, en daarmee van drinkwater en dus van de voedselketen en uiteindelijk van onszelf. Milieuactivisten eisten dat wij de financiering van veehouders zouden stopzetten. Dat wilden we niet: je moet mensen de mogelijkheid geven om te veranderen. Zoekend naar oplossingen sprak ik met alle partijen en verdiepte me grondig in de milieueffecten van de veehouderij. Uiteindelijk leidde dat ertoe dat de Rabobank de ontwikkeling van meer duurzame mestverwerkingsmethoden heeft gestimuleerd en gefinancierd. Deze ervaring versterkte mijn persoonlijke inzicht in de verbondenheid tussen mens en natuur. Dit besef had ik al als kind, luisterend naar de leeuweriken op de ouderlijke boerderij. Als meer mensen deze verbondenheid met en verantwoordelijkheid voor de natuur ervaren, kunnen we een duurzamere samenleving realiseren. Had jij een *tipping point*, Annick? En hoe denk jij dat we mensen kunnen helpen met zo iets persoonlijks als een bewustzijnsomslag?

Hartelijke groeten, Herman

Beste Herman,

Ja, velen van ons zijn ervan overtuigd dat er een bewustzijnsomslag nodig is om tot een duurzamere samenleving te komen. Maar kun je dat proces beïnvloeden? Bij mijzelf zou ik niet echt één gebeurtenis kunnen aanwijzen die doorslaggevend was. Er waren wel belangrijke momenten. Opgroeien in de jaren tachtig, milieulesen op school, een oma met een groot hart voor de natuur en vele boswandelingen en natuurervaringen. Ik ben nog van de generatie die meer buiten speelde dan achter de computer zat. Ervaringen in de natuur – van schoonheid, verbondenheid, verwondering – zijn waarschijnlijk cruciaal om te beseffen hoe ongelooflijk kostbaar en waardevol het leven is. Als we dat tot in de kern van wie we zijn ervaren, kan er een impuls ontstaan om meer zorg te gaan dragen voor de natuur. Maar misschien hoeft het niet altijd zo diep te gaan. Soms is het stellen van een vraag wellicht al genoeg. Bijvoorbeeld in een restaurant: 'Is jullie voedsel biologisch?' Of: 'Waar komt het vlees/de vis vandaan?' De serveerster kijkt je misschien wat glazig aan. Maar als meer mensen dit doen, gaat het restaurant uiteindelijk overstag. Wanneer ze vervolgens vol trots uitdragen dat hun voedsel verantwoord geproduceerd is, zorgt dat weer voor bewustwording bij de andere gasten. Tot het uiteindelijk de norm is. Als de sneeuwbal eenmaal begint te rollen, kan dat uiteindelijk een lawine aan bewustzijn veroorzaken. Want dat is het grote voordeel van de verbondenheid van al het leven waar jij over spreekt: die impliceert ook dat alles wat we doen invloed heeft op het geheel. Als we die invloeden op een positieve manier gaan aanwenden, worden we dus ook als individuen krachtig en machtig.

Ik hoop op veel sneeuw komende winter!

Hartelijke groeten, Annick

Annick de Witt (1978) doet aan de Vrije Universiteit promotieonderzoek naar de relatie tussen wereldbeelden en duurzame ontwikkeling. Momenteel verblijft ze in San Francisco.

Chef Globalisering

Evert Nieuwenhuis (1973) schreef De Grote Globaliseringsgids – van Aandeelhouder tot Zapatista. Vragen of ideeën? Mail ze naar Chef Globalisering: is@ncdo.nl

Iedereen gelijk?

67 miljard dollar per jaar. Dat is de genoegdoening die de Afrikaanse Unie eist van rijke landen voor het decennia lang ongebreideld uitstoten van broeikasgassen. Als het geld er niet komt, dreigen de Afrikaanse premiers en presidenten een veto uit te spreken over het nieuwe klimaatverdrag dat eind dit jaar in Kopenhagen moet worden gesloten. Is de Afrikaanse eis terecht? Ja. Klimaatverandering is grotendeels het product van de ongekende westerse economische groei van de afgelopen ander-

halve eeuw. De arme landen betalen de rekening voor onze rokende schoorstenen. Volgens de vuistdikke rapporten van de Verenigde Naties stoot Afrika de minste CO₂ uit, maar zal het continent het meest onder klimaatverandering lijden. Toch is het Afrikaanse openingsbod weinig tactisch. Zo is het onduidelijk hoe de Unie het geld wil besteden, en blind geld gireren naar Afrika heeft in het verleden bepaald niet tot de gewenste resultaten geleid. Bovendien werkt vooraf dreigen met een veto vaak averechts aan de onderhandelingstafel. India pakt het een stuk slimmer aan. Onlangs presenteerde de economische reus in wording een ambitieus plan. In 2020 jaar moet het 20 gigawatt aan zonne-energie produceren. Dat staat

gelijk aan 70 procent van de totale hoeveelheid zonne-energie die volgens het Internationaal Energie Agentschap in dat jaar wereldwijd wordt geproduceerd. Het plan behoeft 20 miljard dollar aan overheidssubsidie. India wil dat de geïndustrialiseerde landen dit soort projecten (deels) betalen. China en Brazilië denken er net zo over. Rijke landen zullen niet zonder slag of stoot akkoord gaan, maar dit soort concrete voorstellen zijn veel reëler dan het doldrieste Afrikaanse plan. Westerse bedrijven kunnen er zelfs beter van worden, bijvoorbeeld als zij de techniek voor de zonnecentrales leveren. En ontwikkelingslanden kunnen op een veel duurzamere manier welvarend worden dan wij dat deden.